

Daczó, Dajka, Dalmi, Damó, Dancs (illyefalvi, oroszfalvi, III.), Dániel, Daróczi, Darvas (a), csatószeghi b), hosszúászó), Dávid, Deák (feltholti, I. II.), Debreczeni (I. II. debreczeni, IV. szigetih, saroglyáni, zágoni), Debrényi, Décsy, Deczky, Deésházy, Deési, Delney, Dely (I. hosszúászó), III.), Demby, Demenchy, Demeter (kállói, al. Szabó, czikborsovai), Demjén (I. II.), Derecskey (I. csatári), Deres, Deseő (Iosonczy, herpali, III.), Désy, Dévay (I. feleenyedi, III.), Diák, Dicső, Dienes, Dietrich, Digh, Dindár, Diósgyőri, Diószegi (I. II. al. Fodor, vámosgálfalvi), Dobay (I. a és b, kis és nagy dobai), Dobóczy, Dobokay (a. b. c.), Dobos, Dobosi, Dobozy, Dobrul, Doczó, Dóczy, Doma, Domány, Dombráva, Domby (ikafalvi, b.), Domokos (bélmegyeri, II.), Donáth (pálosi, ajtai, III.), Dorogffly (a. b.), Dragomér, Drágos, Dragota, Dragsan, Dragumér, Dragus (I. II.), Drakulya, Dull, Durka, Ecsedi, Egeressy, Egerházy, Egyed, Elek (mártontelki, sacska), Elekes, Éles (I. II.), Éltető, Endes (csikszentmártoni, csikszentsimoni, a. és b.), Enyetter, Eördögh (zoltáni, bágyoni, eördögh-keresztúri), Eösy, Eötves. (I. II.), Eperjessy, Epirota, Erdélyi (mindszenti, técsői, III., IV., V.)

Különfélék.

A Hóra-lázadás történetéhez.

Egyedi Efraim zalathnai albiró hivatalos jelentése a lázadás keletkezéséről a vármegye alispánjának.

Zalathna, 1784. nov. 17.

Spectabilis ac Generose Domine
Ordinarie Vice Comes!
Domine mihi humillime colendissime!

Nagy-Enyedről 10-a praesentis dátált két rendbeli Commissioját a Tkts Úrnak alázatosan vettem, melyeknek egyjke a nép lecsendesítése iránt négy punktumokból áll, a másikban pedig parancsolja a Tkts Úr, hogy minden 24 óra alatt a tumultuans parasztságnak progressussát és felzudulásának okát investigálljam és a Tkts Úrnak referálljam. Melyekre én a parasztságtól is, de nevezetesen a tolvajok kezéből egy ingben, lábravaóban megszabadult *Bardotz András* uramtól, ki ezen dominiumnak Fiscalis Regiussa és a ki Verespatakban (ez Abrudbányának egyik része) a tolvajoktól körülvéttetven a *Lőrincz Pál* úr házában, moni hogy a tolvajoknak nagyobb részét, mely mintegy 700 emberből állott, jól esmerete és különös tapasztalt jó emberei is voltak a fővebkek között szintén három óráig beszélgetett ő vélek míg a dühös sereg megérkezett és a duláshoz kezdett. Ezek ő kegyelmének beszéllettek, ő kegyelme pedig nekem, hogy ezen felzendült parasztságnak főzendítője és vezére 1-o *Horja*, (így) *alias Nyikula Ursz*, 2-do *Kerpenyesi Kloska Juon*, 3-o ugyan kerpenyesi egy *Dsurs* nevű, 4-o *Nyikula Ursznak fiától nevendékény fia*; jelen vagyon vélek Abrudbányáról anyja sok rendbéli megveréséért elszökött *Martzi Samu* nevű nemes ember, ez fátyollal be fedezett ábrázattal jár, egy herélt, jó forma barna lovon; vagyon még ezen kívül 5 Körösből jött, sereggel járó, de Abrudbányáról tolvajságieirt profugiált jó forma, közép idejű ember, de nevére nem emlékezők *Bardotz* uram, vagyon a Körösből még egy *Görög* de ezt sem esmérte *Bardotz* uram. Ezek, a mint *Bardotz* uram mondja és mások is refe-

rálják így vagyon bizonyosan, *minekutánna Mihelyben Csiszár urat és háza népe közül sokakat megöltének egész sereggel fel gyülekeztenek blesenyi határ szélben Pelytynis nevű helyre, mely kis-aranyosi és topánfalvi határ szélben vagyon, az holott is erős hittel egyben esküdtenek, hogy ezen úttjokban, melyben most feleséges Császárunk parancsolatjából indúltanak egy láb magyart is vagy tisztet életben nem hagynak, hanem ha a Graeci Ritus non Unita Religiot amplectidják.* Itten minekutánna az egyben esküvés megesett, két szakaszra szakasztották seregeket, az egyik indult le a Csernützen Abrudbánya Territoriumában, Kloska Juon, Dsurs és a két körösi corifeusok kapitánysága alatt, kiknek seregében voltak Bradiak, Zdrapsziak, Mihellyeniek, Blesenyiek, Vakaiak, Bukurestyiak, Bultzestyiak, Sztamsaiak, Körös-Bányaiak, Róbitszeiek, Dsunkaiak, Dupatyasraiak. Ezek Abrudbányának alsó részén a Csernits torkában megtelepedtenek. 4-a praesentis és 5-a mindazon helyben ültének. Gyülekezvén ez alatt hozzájuk Butsum, Abrudfalva és Kerpenyes. Pénteken Horja jó reggel Topánfalvára a más sereggel a Pelytynis nevű helyről reá ment, kinek seregében voltak topánfalvi, nagy és kis-aranyosi, bisztrai, muszkai, lupsai, magosi lakosok, ottan legelőször is Cemerális Ispán Incze Elek úr szállását berontván, mindenféle portékáit egy legkisebb vasszegig elvitték, az hol feles királyi pénz is volt; maga feleségestől még csütörtökön estve el ment vólt. Onnan aranyváltó Bisztrai György úr házára menvén, minden portékáit királyi arannyal együtt felprédálták, magát is csak egy ingben, lábravalóban hagyták. Ugyancsak kevés verést tehettenek, mivel jó emberei kikapták kezekből. Onnan a depositus harminczados Kerekes uram szállására menvén azt is felprédálták, az ott valók az ott való Parochus Franciscanus házát és a catholicum templomot öszve rontották, graecocatholicus pápa Avram nevezetű papot személyében nem bántották, de mindenét elprédálták. A királyi pinczét berontván sok ezer forint árra bort és pálinkát a földel megittanak, a hordókat öszve rontották. A cameralis koltsár számára újjdon királyi költséggel építetett házakat öszve rontották, a fiscalis kortsomárosok pintzéből a fiscalis borokat, melyek pro educillando ki voltak adva, kihúzták és mind öszve rontották, ottan Jakó Szeletits Ferencz nevű erdő controlornak házát felprédálták, feleségét kezekből tsak alig szabadították meg jó emberei, magának élete ugyan akkor megmaradt, de ezután mindjárt nem vagyok bizonyos benne. Processualis szolgabíró ifjabb Bistrái György uram még 4-a praesentis estve Bistrára elvonta volt magát, de 5-a reggel midőn Topánfalvát prédálni kezdték, meginttetett jó emberei által, hogy onnan is álljon elébb, mert megkeresik és könnyű szerral a nagy havasra felzaladt, onnan hová lett nem tudom. Topánfalván maradt köntössét mind elprédálták. Ezen napon estve 5-a Abrudbányának alsó részére az ott való füves kertekben feljötenek és 6-a viradólag ott háltanak azonban nagyobb sereggel szaporodván most 5 estvére Muncsiliak, Sartosiak, Bresestiek, Offenbányaiak és Csertesiek a két Szelcsovaiak és Porságiak az Horja seregéhez megérkeztenek, szombaton reggel 6-a a felleghez hasonló sokaság Abrudbányát körül vette és nagy süvöltéssel mindenfelől berontanak, az holott is a legkisebb magyar házig mind egyről-egyre elprédálták. Magyarok közt csak a jubilatus harminczados Vászrhelyi Sándor háza maradt, az ott való nemesség és legjobban magokat bíró bányász gazdák annyira jutottanak, hogy a mivel megváltoozanak nincsen, még csak egy fakalányok se maradt házokban, a reformatus templomot berontották és a mi ott volt, mindent felprédáltak, ottan a prédikáló székben elburt jó gazda abrudbányai Csányi Jánost rüt kinnal megölték. Tks Eperjesi Sámuel urat maga házában megölték. Egy executiora küldött orosianus katonát processualis szolgabíró Borsai György úr kapujában főben ütöttek és megöltének, ez egy lövéssel 3-a közüllek elejtett, meg egy szőcs legény 3-at karddal megölt, egy kis aranyosi tolvaj urlaabosi katonának mind a két kezét elvágta, magának pedig a szőcsnek még most is semmi baja nincs, a bolt előtt meg 5-a, 6-a viradólag éttzaka egy topánfalvi embert, a ki feleségestől ment vala, a boltos legény melyben lőtte, azon szempillantásban megholt. Abrudbányát 6-a is dúlta a Horja serege, hanem vasárnap 7-a a Horja fia Martzi Sámuellel és Kloska

Juonnak (így) a feljebb nevezett Dsursal kétfelé szakadván, fele ment Kornára, fele pedig Verespatakra, Kornán az ottan elbűtt abrudbányaiakat a bányákból kitsalni igyekeztenek, a minthogy sokakat ki is kaptanak, kiket mind a graeciritus non unita religiora beeskedtenek. Verespata-ra ment sereg pedig előre az ott való oláhság közül egy nehányat Tkts *Lórintzi Pál* uram bányájához küldöttének, a ki is 94-ed magával jó készüléttel egy bányában elvonta volt magát, de ezeket hitgetések és ijesztések által a bányákból kitsalták elhívetván ő kegyelnével, hogy Horja és Kloska és több fenn nevezett kapitányok mind addig elvégezték magokban, hogy onnan el ne mozdúljanak míg a bányát füsttel vagy éhséggel meg nem veszik, de ha szép szerint kijön és megkeresztelkedik, semmi baja és kára nem leszen. A minthogy minden jóvát a bányából kikötöztette, az oláh papot magához hivatván megkeresztelkedett, alig volt vége a kereszttségnek az házát mindenfelől körül vették, az bezárlott ajtót bevágták, magát *Lórintz Pál* urat, először is egy nagy bányász csákánynak a fokával föbe ütötték, ugyancsak feleszmélkedvén a földről minden kincsét által adta nékiek, ennek utána mind magát, mind feleségét rúttul megverték, puskával egyben d főttek, de meg nem ölték, egy híván nadrágban és lábiban hagyták, ezen kívül még csak egy hitván vasszege se maradt, az házát mind össze rontották. A több verespataki jó bányászok házait hasonló képpen össze rontották, de magokat a bányákból ki nem csalhatták noha eleget fenyegették füstölös és éhséggel, de semmire sem mehettek. Abrudbányának, Kornának, Verespatakiaknak minden marhát elhajtották és tartott a dulás ad 9-am usque praesentim, igaz, hogy minekutánna a nagy sergek elmentenek a Verespatakiak a préda hordók közül 8-a, 9-a, 10-a mintegy 20 vagy 24-ig valót ellövődöztenek. Imitt-amott oly nagy inségre jutott az a helység, hogy egy befaló falatok sem penezek, sem házok nincsen a körül való helység mindennel bővölködvén a prédából, még vásárra se jönnek, 8-a praesentis felmentenek a *Nyegrilasán* mind azok Zalathna felé nyomúltanak, de megtudván, hogy feles katonaság vagonon itten reá nem mentenek, hanem minden felől körülvéve voltunk. Ugyan csak Horja fia egy nehány század magával *Igen* felé, Kloska Juon, Dsursz Juonnak a *Muskai Bistrai, Lupsai, Muntsei, Szartos Brest, Offenbányai* két *Szelcsovai* és *Potsógai* lakosokkal Offenbányát megszállották, ottan legelőször is mind a két fiscalis kortsomát berontották, felpredálták, onnan cameralis ispán szállására menvén minden bonumát elpredálták, az házát össze rontották. A Toroczkó felé elnyomúlt seregével, Hórja pedig az alatt Bisztra felé menvén kevesed magával Muskan, Lupsán új kapitányokat tett, Lupsáról két kortsomárost, kik a Migs Fekete familia kortsomárossi valának fogva magával Bisztrára vitte, mit tselekedett vélek nem tudhatni. Bisztrán viszont kapitányokat tett. Onnan Topánfalván Kis- és Nagy-Aranyoson új kapitányokat tett, olyan prontosolatokat adván nekik, hogy seregével minden kapitány készen álljon, mert a mint bizonyosan ő nekik megjött, a mely sereget fia vezérsege alatt *Igen* felé küldött volt az királyi prontosolatnak teljesítésére azt a magyarok megcsúfolták és elszélesztették, azért felséges császárunknak egyenesen megírja Bétsben és militare biachiumot kér a magyaroknak végképpen való eltörlésére, míg pedig válaszsza jöne Ófelségétől, csak azt várja, hogy lássa a Toroczkó felé nyomúlt Kloska Juon seregének eleiben állanak-e a magyarok vagy nem? és az ő vissza jövele után mindnyájan tsapják össze magokat, egyesült erővel menjenek újra *Abrudbányára* és azt tűzzel égessék meg, az ott való oláhságnak is semmit nem kedvezvén, mert a magyarokat és azoknak bonumjait elrejtették, titkon őket táplálták. Már most a *Stániszaiak, blesényiek, mihellyenyiek, zrap-tziak* és a *Körösben* levő faluk, az *Abrudbányáról* gabonáért menő embereket megtámadják, nem nézik, hogy oláhok, egynehányat eddig is össze rongáltak azért, hogy némely jó lelkű *abrudfalvi* oláhok megismervén sokaknak marhajokat a verespataki prédalásból *Körös* felé látván hajtani, azokat tölle erővel elvetették és gazdájoknak visszaadták. Innen *Abrudbányára* menni bátorsággal másszor nem lehet, hanem mikor fegyver között, nagy sokasággal és

katonákkal arany váltásra pénzt visznek vagy aranyat hoznak. Azon felül pedig az Horja porontsolatján kívül semmi királyi vagy tisztii porontsolatoknak helye nincsen. Midőn Horja Kőrösből vármegyénkben bejött, akkor egy nagy rúd végiben egy aranyos keresztet és azon alól egy nagy fehér keszkenőt szegeztetnek és azután nyomult a sokaság, a melyre azon zászló ment. Topánfalván létiben Horja bizonyos serge által kis-aranyasi *Golya Vaszília* nevű fiscalis jobbágyot felkerestette, házáat felprédáltatta és kötve egy magos köszikláról: *la patre* nevű helyről le hányatta és mind izre-porra ment. Nagy-Aranyasi Bota Makavét is nagy sereggel kergette, de katona köntösben öltözvén Bánffyhunyad felé elkapott, a havason mint lett kimenetele nem tudom, házáat egészen levágatta tsűrét és körül levő szép takarmányát tüzzel megégette. Szokodollyi *Bencez Toгыér* nevű contributionális collectort halálra kerestette, meg nem tanálván házáat felprédáltatta azért, hogy a középső dominium ispánjának muszkai Ignat Ursz nevű fisco dominális birónak házáat felprédáltatta, azért hogy a középső dominium ispánjának Áron Sándor uramnak Abrudbányáról Offenbányára való futásában egy éjjeli szállást adott, Kerpenyesi papot még pedig disunitust Kloska Juon és Dsurs kegyetlenül megköveztettenek, azért hogy ezen holnap 8-ik napján minekutánna a Horja fia M-Igen felé Kloska pedig Offenbánya felé elmentenek, Horját *Butsumnai* Juon nevű része Zsurs György nevű dominális biró Dsurka Petruz, Dsurka Petela, Dávid Joannes és még egy eskütnek biztatásából némely magosiakkal együtt megszorították, hogy adná elő a királyi parancsolatot, melyet mond ő, hogy nálla van, hogy lássák ők tulajdon az Ofel-égre írását, melyben a magyarok és tisztek eltöröltetéseket ő reája bizta, mert a szomszédjaikat vélek elprédáltatta és egy házbán valami 60 ember strásálta azonban Zalathnára militare brachiumért gyorsan elküldötenek de más napra virradván butsumi fiscalis jobbágy Dángya Juon fiával Petrutztzal, Györeygyel és nevezetesebben Juonutzzal mivel ezen dühös népek Butsumban kapitánya, Butsumnak alsó részét, melyet Munktoranak, Szátunak és Csergunak neveznek feltámasztván, nagy dühösséggel azon házra rámennek, Horját kiszabadították Dsucs Györgynek, Dsurka Petelinek, Dsurka Petruz, Dávid Juanesnek házait Dángya Juonnak kapitány porontsolatjára felprédálták és össze rontották, a fenn nevezetteket, magokat pedig felszóval kiáltották, hogy keressék fel s öljék meg. Ezután 14-a az abrudbányai vásárban sok becületes civisek hallatára beszéllelte nevezett Dángya Juon a kapitány, hogy kész a magáéból 400 forintot adni, ezeknek káraik bonificatiojában tsak annak örvend, hogy akaratját teljesítette és Horját kiszabadíthatta, ezután is mihelyt észre veszi, hogy valaki az ő akaratyával ellenkezik tüzzel megégetteti. Ezen Dángya Juonutz megjegyzete, hogy ezelőtt való esztendőekben az topánfalvi és nagy-aranyasi corifeu-okkal együtt értett, Butsumot tisztek ellenvaló engedetlenségre sok rendben kiszette, nevezetesen ezelőtt hét esztendőkkel is a juhok dézmlálásának, melyet a kamara porontsolt volt, nyilván ellent állott, melyért a dominale forum által megpálcázattatni ítéltetett is, de e felett testvérei tolvajok és sok betsületes embereket hatalmasan megvertének. Ezen 3 testvérek 15 a praesentis iten Zalathnán lévő Richárd kapitány uram 3 toskana regimentből való lovaskatonák által Magosra felséges k gubernium oláh nyolven oláh betűkkel nyomtatott patensit, melyben a nép letsendesíttését és károknak visszaadását porontsolja, elküldvén és az ottan való papnak a felolvasás végett által adták, azon magosi pap a Horja fiával, mint egy 250-ig való sereg előtt felszóval felolvasván, ezen porontsolatot a Horja fia megragadván a pap kezéből kitekerete és lábaival tapodta és reá pökdösvén mind addig míg *Mihle Luká* episcopalis gornokok bírája más betsületes mogosiakkal együtt eltaszították és a patenst a földről felveiték, ezennel az Horja fia az erdőre kimenvén, azon huszárok utána nyargalának, ki is midőn már szinte elérnének lova megbotolván tsákóját fejéből kiejtette, de lovát oda hagyván gyalog egy meredek oldalra felfelé szaladott ugyantsak a huszárok kergetni nem szűnven, az Horja fia seregéből valók *Stephan Illia* magosi episcopalis jobbágy fintájával az egyik

huszár lovát megsebhethi. Dsursa Kretsum nevű ugyan magosi episcopális jobbjá az irt huszárokra kövekkelt hajigált, ugyantsak fenn irt Mikle Luka eleiben kerülvén a futó Horja fiának, utól érte és megfogta, de magosi Zakon, a ki curcumscriptus de azután is híres tolvaj oda érkezvén elébb, mint a huszárok, az Horja fiát a Mikle Luka kezéből kiszabadította, azonban mintegy 250 ember az Horja fiának segítségére jöven, kik között *Barb Filip, Szulare Pavel, Krisan Nyikula, Siska Gabrilla* la Mihaila jelen voltak, mely szerint az huszároknak is el kellett szaladniok ugyan, de az Horja fia lovát, melyet a mind hallottam is egy krakkai tisztartótól prédált volt és arany paszmán-tos csákóját elhozták magokkal, mely most is Richard kapitány úrnál. E napon pedig levelet íratott oláh nyelven cameralis udvarbíró Podoventzki úrnak az Horja fia, melyben lovanak és csákójának visszaküldését kívánja, különben ha vissza nem adnák rútul fenyegetődik, a ki is most lupsai Szásé nevű helyben popa Szimion házában van, az apja pedig Kloskával egyben a felzendült falukban most itt, majd amott hallatik lenni. *A kamara, a ki Horját elfojja elevenen 2000 R. frtot jutalmat ígért, a ki pedig halva elhozhatja 1000 Rénest, a ki fiát elevenen kézben adja annak 100 aranyat, a ki pedig halva 50 aranyat ígért,* de mind eddig senki nem találkozott, hogy seregekkel járó két corifeus. Miért zendült legyen fel elsőbben a nép én azt még ki nem tanulhattam, hanem oly negy rettenetes sokaságra a prédának kívánsága gyűjtötte őket öszve. ezen tumultuans seregek az uraságok felpredálásával fegyverekkel meg-rakattanak, öveikben pistoryok némelyiknek 2 pár is, nyakában flinta, kezében vagy láncsa, vagy pedig balta és bányász tsákányok vagyon, az militia híre-től ugyan irtóznak, de elhittették a sokasággal a corifeusok, hogy semmiképpen reájok katonákat nem adnak, mert felséges császárunk akarattya az, a mit ők cselekesznek. Az itten is Abrudbányán levő magyarságot már most ellenek küldeni nem lehet, mert az itten valók fegyvertelenek az abrudbányaitól pedig fegyvereket, lovakat, köntösöket mind elvettek. Sok nagy érdemű emberek most rongyos nadrágban, rossz csizmában minden köntös nélkül vagynak. Mint Bardotz uramnak beszéllették, a tolvajok szándékjok vagyon Tordáig és onnan a mezőségi uraságokra menni és onnan által a Maroson egészen a Marus pontusig egyéb töljok nincsen a predálásnál, azt mondják, hogy a magyar-ságot eltörlik a tiszteteket pedig megölik. Az hegyek most is mindenfelől pré-dáló seregekkel tele vadnak és várják, hogy valamely felé szólitassanak.

10-o praesentis az itten való magyarsággal a M-Igenből elszaladott tolvajok közül en legelőször hetet elfogattam volt, kiket Richard kapitány úrral examinálván megvallották, hogy ők a magyar nemzetnek eltörlésére sereglette-nek öszve, kiket megvisítván egynél közüllök mind új huszasokat tanáltam 58 Rffort, egynél tanáltam 3 Rffort, másikinál asztali török órát, ablakról való vasakat, lakatokat, éppen akkor boros hordóból kihúzott tsapot, mely még akkor is nedves volt, ingeket, lajblikat, asztali keszkenőket, másfél véka bor-sót és búzát, egy lovat, mely abrudbányai Nagy József uramé volt és noha ezen tolvajokat én fogattam el, mindazon által Richard kapitány uram nem tsak sza-badon bótátotta, hanem a megnevezett prédát is kezekben visszaadta. A gonyi-
kokkal is fogadtunk és a katonák is fogtanak, mint egy 50-ig való tolvajokat, a kiket is 25-öt öt pálczával megveretvén Richard kapitány úr elbocsátotta, most már a hegyekről nevetik, hogy megszabadultak, ezeken kívül még 25 körösi és itten a körül való falukból való tolvajokat fogván el 50-et Károly vár-ra küldött kapitány Richard uram, kettő itten vagyon, mivel egyiknek a karja el van vágva, az egyiknek pedig panganettel által vagyon szúrva.

Minekutánna ezen relatiomat végeztem volna topánfalvi cigány oda való lakós referála, hogy Horja négy nyársakot készítetett és hegeit megvasztatván 4 emberrel maga után hordoztatya mindenütt, a hol jár publicál-ván közöttök, hogy a kik porontsolatjának nem annoálnak és véle nem tarta-nak azon nyársakban húzatya őket.

Azt is alázatosan jelenthetem, hogy az itten való commendans kapitány

úr a katonákkal a hegyeken paruleroztat, holott a tolvajok a falukban vonták magokat, a kiknek házok van a magok házokhoz az idegenek pedig Horját kísérik; a mint Topánfalváról Abrudbánya felprédálására ment a sereggel, a pap elejekben kiállott és az Isten nevében a sokaságot kérte nagy felszóval, hogy azoknak az egy néhány tsalóknak szavára ne hajtsanak, mert ezen ő prédálások felséges császárunk porontsolati ellen van, szomszédjaikat, felebarátjaikat ezeknek szavokra ne prédállják, ne öljék, mert bizonyosan egész nemzetségnek veszedelmet szereznek, különben is ezelőtt való esztendőőkben is már egynehányszor lett támadásokról emlékezzenek meg, hogy jegyések és gondollyák meg jól azt, hogy az egész sokaság ezeket a hitegetőket jól megismeri Horját, Kloskát s több társaikat és tudják, hogy mindenik különb-különbféle gonoszságáért az ország törvényeinek büntetését régen kerülik. Ezen papot Abrudbányán felyül a Komatorok nevű helyben rút kínok között megölték.

Mindazonáltal ezt nem panaszképpen íram, hanem tsak mind eddig történt dolgokat úgy bátorokdram jelenteni a Tkts Úrnak. Nekem küldött commissióját publicáltam és oláhra is fordítottam. Quibus in reliquo penes humillimam mei commendationem persevero. Spectabilis dni, dni Ordinarum Vice Comitis.

Humillimus servus

Zalathnac 17-a Novembris 1784.

EFRAIMUS EGYEDI

v. iudex.

(Egykorú másolat özv. Cserey Jánosné tulajdonában).

— **A magyar nemzet története** című, az „Athenaeum” r.-társaság kiadásában megjelenő, 10 kötetes nagy munkának (milleniumi kiadás) első kötetét méltó elismeréssel fogadta úgy a komoly kritika, mint a magyar olvasó közönség, mely immár tiszta képet bír magának alkotni arról a nagyszabású műről, a mivé ez a vállalat, az első kötet után ítélve, ki fog fejlődni. Ezen kedvező hangulat hatása alatt indult most útnak a második kötet két első (22—23.) füzeté. A második kötet főcíme „Magyarország az Árpádházi királyok alatt”. Irta: Marczali Henrik, kit időközben Ó Felsége a budapesti tudomány-egyetem magyar történelmi tanszékére rendes tanárnak kinevezett. Ezt a második kötetet rövid előző nyitja meg, melynek remek inicziáléját: „Egyház alapkövének letétele”, Vágó Pál rajzolta. Az első könyv: „Küzdelem a nemzeti függetlenségért” cím alatt Péter és Aba Sámuel, a pogány lázadás, a trónviszályok történetét tárgyalja lehetőleg kimerítően, az összes történeti adatokat egybeállítva és kritikailag feldolgozva. Ezekhez a füzetekhez is pompás műmelléletek vannak csatolva: „Szent Margit zárdába lép” Székely Bertalan nagyszerű falfestménye a pécsi székesegyházban; a „Morvamező” látképe; „Szent László ereklétartó mellszobra” a győri székesegyházban; a „Tatárok betörése” hasonló Turóczi krónikájának augsburgi kiadásából. A

szöveg közé nyomott szép képek közül a főbbek: „Strassburg középkori képe“ Schedel Világkrónikájából, ugyanonnét „Regensburg középkori képe“, „Ménfő falu“ és a „ménfői csatater“ és a „Mátraalja Saárnál“ látképe Cserna Károly eredeti rajzában. A salzburgi benézés kolostor misekönyvéből két érdekes kép van bemutatva, az egyik a XI. századból egy papot és a másik egy püspököt ábrázol egyházi ornátusban. Közölve van F. Zanettinek G. S. Gatteri rajza után készült rézmetszetéből „Szent Gellért vértanúsága“, mely azt a jelenetet ábrázolja, midőn az első csanádi püspök kocsiával letaszíttatik a Dunába arról a hegyről, mely most róla Gellérthegynek nevezetik. Ezen kívül ezekben a füzetekben be vannak mutatva a bécsi krónikának összes képei, a melyek erre a korra vonatkoznak. Egyes füzet ára 30 kr. Előfizetés negyedévre (12 füzet) 3 frt 60 kr., félévre (24 füzet) 7 frt 20 kr. Kapható minden hazai könyvkereskedésben.

A Magyar Történeti Életrajzok jelen évbéli folyama herceg Esterházy Pálnádor (1635—1713) életrajzát kezdi meg, melyet Bubicz Zsigmond közreműködésével írt Merényi Lajos. De mindjárt itt ki kell jelentenünk, hogy jobban szerettük volna, ha inkább gróf Esterházy Miklósnak, „a három nagy magyar“ egyikének, ki Bocskay és Pázmány mellett legnagyobb szerepet játszott, bírnók az életrajzát. De fiának Pálnak élete is sok tekintetben érdekes. Az első füzet az ősökről és rokonokról szól, azután Pál gyermekeiét rajzolja, majd áttér az ifjúkorra s egészen az 1655. májusi országgyűlésig halad. A csinos füzet sikerült képei: Esterházy Pál nádor, Esterházy Pál Judith szerepében, gróf Esterházy István, Esterházy Pál és neje Orsolya, Esterházy Ferencz, Esterházy Ferenczné stb. stb.

— **A Magyar Irodalom Története** díszes és értékes vállalat befejezéséhez közeledik. A 31-ik füzetében Sebestyén Gyula befejezi „A népköltészet és gyűjtői“ című tanulmányát, ezúttal különösen a gyűjtőkről szólva kritikai vizsgálattal: a legrégebb időktől egész napjainkig. A 2-ik cikkben Szász Károly: „Tompa Mihály“-ról és költészetéről értekezik, a költő és jóbarát meleg tárgyilagos hangján. A harmadikban Riedl Frigyes „Petőfiről“ értekezik. A 4-ik cikkben a szerkesztő Beöthy Zsolt: „Arany Jánost“ méltatja. Itt még csak a bevezetés s a költő gyermekkorá van, de már ebből is látható, hogy e tanulmány méltó lesz Beöthy nevéhez. A füzet gazdagon van illusztrálva, a szövegek képek közt: Erdélyi, Kriza, Henszlmann, Ipolyi, Tompa ifjú-, férfi- és öregkori arczképei, Tompáné, Petőfi szülei, Petőfinek három legérdekesebb arczképe, egy napos fia a költő rajza szerint, Arany arczképe a Horovitz festménye után; továbbá a legrégebb közmondás-gyűjtemény címlapja, Petőfi Helység kalapácsának czímképe, a költő triász által megénekelte „erdei lak“, Tompa feketehegyi emléke és névalírása, Petőfi szülő- s flegyházi lakóháza, a pápai főiskola, Erdőd vára, a szalontai Csonkatorony

(Petőfi rajza.) Külön mellékletekül: Bajzának „A királyra“ cz. nevezetes költeményének és Eötvös budapesti ércszobrának hasonmásai vannak a füzethez adva. A 32. füzet tartalmazza Beöthy Zsolt Arany Jánosról írt szép tanulmányának végét. A második cikkben Rákosi Jenő tárgyalja „A 40 es évek drámai irodalmát“, még pedig ezúttal Szigligetit, Czakót és Teleki Lászlót. A három íves füzetben 21 illusztráció van és három melléklet: a pesti nemzeti színház első (megnyitó) előadásának címlapja színnyomatban, továbbá hasonmások Kemény Zsigmond és Petőfi kézírataiból. Egy-egy füzet ára 40 kr.

— **Arany János Balladái** Zichy Mihály rajzaival. E gyönyörű vállalatból, a mely 14 balladát fog felölelni, megjelent a második füzet. — Az első a múlt év vége felé jelent meg: A walesi bárdok. — Ez a füzet 3 royal folio lapon V. László-t tartalmazza Zichy megkapó compositióival. A kiadás u. n. facsimile kiadás, a mely formatumra, a képek és a szöveg reproductiójára nézve az eredetinek vonásról-vonásra hű hasonmása. Adja a ballada teljes szövegét, körrajzokkal, initialekhoz csatolt illusztrációkkal és „Cul de lampe“-okkal. Ennek a füzetnek ára 2 frt 70 kr. Megérdemli, hogy jó módú magyar házak szalonjának asztalát díszítse.

„**Az irodalmi művek olvasása és tanulmányozása a tanítóképző-intézetekben**“ cím alatt hasznos kis füzetet adott ki Sándor Domokos. Szól az irodalmi művek olvasásáról, a módról, melylyel a leendő tanítót az irodalom mélyebb tanulmányozására lehet előkészíteni, a magyar irodalmi tanulmányokba való füzetes bevezetéséről s ezeknek a tanítóképzőben való betetőzéséről. Ebből látható, hogy szerző a kérdést oly alaposan, s oly pointokkal dolgozza ki, hogy kötelességünk melegen ajánlani azok figyelmébe, kik e kérdés iránt érdeklődnek.

Csikmegeyi Füzetek. Adatok Csikmegeye leírásához és történetéhez. Érdekes vállalatot indított meg Vitos Mózes nyug. lelkész, a ki a Csikmegeye leírására és történetére vonatkozó adatokat hangya-szorgalommal gyűjtötte össze s most a nagy közönség számára kiadja. Az eddig megjelent füzetek Csikmegeye leírását tartalmazzák (A honfoglalás, Csikmegeye látképe, Csikmegeye megnevezése, Csík, Gyergyó és Kászon név eredete, Csikmegeye határai, területe és népességi viszonyai, erdősége és lakossága, szorosai, hegyei, stb.) Az eddig megjelent füzetek teljesen megfelelnek a várakozásnak, úgy a tartalom, mint a csinos kiállítás tekintetében, mely utóbbi dicséretére válik a vidéki sajtónak s úgy látszik, hogy Csikmegeye monographusa is haszonnal forgathatja. Csak azt ajánljuk az érdemes szerzőnek, hogy a hosszú latin szövegeket jobb lenne magyarra fordítani, mert így kevesen értik meg. Az egész mű 30—36 füzetre van tervezve, egy-egy füzet ára 25 kr., megrendelhető egész évre 2 frt 40 kr., félévre 1 frt 20 kr., negyedévre 60 krajczárral Györgyakab Mártonnál Csík-Szere-dában vagy bármely könyvkereskedőnél.

Az „Értekezések a történeti tudományok köréből“ XVI. kötet 4. számában Fejérpataky László, „Oklevelek II. István király korából“ cím alatt István magán és királyi okleveleiről szól, még pedig két eredeti oklevelet és három oklevél szöveget említ fel a magán oklevelek közt, a királyiak közt három oklevél-szöveget tárgyal, mert a királyi kancelláriától a király nevében kiállított eredeti nincs. Értekezéséhez három oklevél-hasonmászt és két pecsétrajzot csatol. Az 5-ik számban Zsilinszky Mihály Taine Hippolyt Adolfot mint történetíró-t jellemzi, kit némely bírálói „modern Tacitus“-nak neveztek s több érdekes vonással híven állítja elének a nagy historiciust, kinek felfogásában és elmeletében nagy eredetiség s még szigorúbb logika nyilvánul.

Folyóiratok.

— A *Budapesti Szemle* májusi füzetében Kármán Mór ad „Az angol egyetem és a nemzeti közmívelődés“ cím alatt mutatványt „Tanárképzés és egyetemi oktatás“ című sajtó alatt levő művéből. — Zsilinszky Mihály befejezi „Báró Wesselényi Miklós és a nemzetiségi kérdés“ érdekes értekezését. — Névtelen (— e —) Sorel Albert akadémiai székfoglaló beszédét közli Taine Hypolyteról. — Tim József befejezi „Egészségügyünk jelen viszonyai és a reform“ cikksorozatát. — Kovács S. János Loti regényének (franciából) fordításából adja a második közleményt. — Kozma Andor és Radó Antal egy-egy költeménnyel kedveskednek. — Zsathkovics Kálmán az utolsó közleményt adja „Vázlatok a magyarországi oroszok életéből“. — Radó Antal Ada Negri jeles olasz költőnőt ismerteti, a kinek „Utczai Suhancz“ című hangulatos költeményét adta fennebb fordításban. — Az Értesítőben dr. Falk Zsigmond Amerikai úti jegyzeteit, Körösi Albin A spanyol költészet gyöngyeit, a finn-ugor társaság évkönyveit, a Magyar Chemiai folyóiratot ismertetik. — Végül Bulesu álnév alatt van egy izetlen és erősen elfogúlt pamphlet „Gróf Zichy Jenő mint őstörténelmünk kutatója“ cím alatt. Ha valaki egy nemzeti eszméért áldoz, magát a fáradalmaknak és eshető veszélyeknek aláveti, mégis csak máshangú megítélés illeti meg, ha mindjárt téves irányban haladna is, a mit pedig Zichy expeditiojáról oly apodictice mondani még sem lehet.

— Az *Egyetemes Philologiai Közlöny* májusi füzetében Némethy Géza folytatja emendatio-it Firmicus Maternushoz, Krajcsovic Soma befejezi „A Zrinyiász vallás-erkölcsi eszméi“ értekezését, Récsai Viktor „Az athéni múzeumok“-at ismerteti. Czezkó Antal Simai „Váratlan vendég“-e és „Mesterséges ravaszság“-a cím alatt igen érdekesen hasonlítja össze Simai „Váratlan Vendég“-ét Plautus Mortellariájával. — A *Hazai irodalom* rovatban ismertette vannak: a) Hornyánszky Gyula A classica-philologia mint történetírás, b) Pázmány Péter összes munkái magyar sorozatának első kötete, c) Silberstein Adolf Dramaturgiai dolgozatok (II. Aristoteles a költészetéről), d) Fiók Károly Az árják és ugorok érintkezéseiről című művek. — A *Külföldi irodalom* rovatban: Hartmann Ag.